

Evaluatie onderwijs Friese taal

Grip op kwaliteit

mei 2016

- **Observatie- en toetsinstrumenten: waarom eigenlijk?**
- **Ontwikkelingen op het gebied van de leermiddelen**
- **Taalkennistoetsen van GRIP: Frisiatoets**
- **Leesbegrip Fries: toetsen begrijpend lezen**

NHL
HOGESCHOOL

evaluaasjesysteemfrysk

Stap voor stap verder onderweg met Fries

Het project GRIP, dat in de schooljaren 2014-2015 en 2015-2016 is uitgevoerd met royale steun van de provincie Fryslân, past precies in de lange ontwikkeling van het Fries in het onderwijs. In de twintigste eeuw werden de eerste stappen gezet in het basisonderwijs in 1937 (facultatief vak) en in 1980 (verplicht vak voor alle leerlingen); in het voortgezet onderwijs in 1971 (Fries als keuze-examenvak) en in 1993 (verplicht vak voor alle leerlingen in de basisvorming). Deze eerste stappen vragen om kwantitatieve en kwalitatieve vervolgstappen.

De eenentwintigste eeuw biedt daartoe nieuwe kansen. In 2015 heeft de provincie Fryslân meer bevoegdheid en verantwoordelijkheid gekregen voor de bevordering en de kwaliteit van het Fries in het onderwijs. Het provinciale 'Deltaplan Frysk' stimuleert de scholen en de lerarenopleidingen met ondersteuning van de Afûk en Cedin tot de nodige vervolgstappen. Tot de middelen van stimulans behoren actuele en digitale leermiddelen, goede en goedopgeleide leerkrachten en docenten, een goede didactiek én de juiste observatie- en

toetsinstrumenten. De nieuwe methodes *Spoar 8* en *Searje 36* bieden goede mogelijkheden voor het onderwijs in het Fries als eerste en als tweede taal, met een doorgaande leerlijn van basis- naar voortgezet onderwijs. De meeste leerlingen kunnen goed werken met *Spoar 8* en *Searje 36* om daarna zelf vervolgstappen te zetten in het dagelijkse taallevens.

De inspectie heeft in het rapport 'Tussen wens en werkelijkheid' (2010) gevraagd om meer inzicht in de feitelijke leervorderingen van de leerlingen in het Fries. De digitale observatie- en toetsinstrumenten van GRIP bieden een goed houvast om de taalgroei vast te stellen en dit te gebruiken om de nodige vervolgstappen te zetten. GRIP is een praktisch hulpmiddel voor het meten van deze stappen in de taalontwikkeling van de leerlingen. Door de toepassing van het referinsjeramt Frysk (rrF) kan het niveau van de taalbeheersing Fries goed vergeleken worden met Engels en Nederlands. De taalniveaus in die talen zijn immers gebaseerd op het gemeenschappelijke Europese Referentiekader voor Talen van de Raad van Europa. Het Fries is de 40e taal waarvoor het referentiekader toegepast is met erbij behorende 'ik kin-beweringen'!

De volgende stap voor het Fries is, dat de scholen in het schoolbeleid de toetsen voor Fries voor alle leerlingen opnemen in de toetskalender: aan het eind van groep 8 naast de eindtoets Nederlands en de Anglia-test; in klas 3 van het voortgezet onderwijs als stimulans om Fries te kiezen als examenvak.

Alex Riemersma

Alex Riemersma

Colofon

GRIP is een consortium dat bestaat uit de volgende organisaties:

Inhoudsopgave

De formatieve functie van methode-gebonden toetsen bij <i>Spoar 8</i> en <i>Searje 36</i> , in het bijzonder voor lezen en woordenschat	7
Observatie-instrumenten voor mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid	8
Implementatie GRIP	12

GRIP is mede mogelijk gemaakt door de financiële bijdrage van de Provincie Fryslân.

Hoofdredactie: Alex Riemersma

Eindredactie: Annet Visser

Vormgeving: Marion Vegter | Jack of all Trades

Drukwerk: CopyShop NHL Hogeschool

Oplage: 1.000 exemplaren

Het GRIP-team

Boven van links naar rechts: Ate Grijpstra – Maaïke Pulles – Wim de Boer – Eelke Goodijk – Janke Singelsma – Albert Walsweer – Lisa Boersma

Onder van links naar rechts: Alex Riemersma – Bernadet de Jager – Reitze Jonkman – Dorien Hamstra – Jurjen Kingma

Observatie – en toetsinstrumenten: waarom eigenlijk?

Leerlingen en hun ouders willen graag weten of zij op school wat geleerd hebben. Leerkrachten, schooldirecties, vervolgscholen en de inspectie willen graag weten hoe de resultaten zijn in vergelijking met die van andere kinderen. Dat is de summatieve functie van observatie en toetsing. Nog belangrijker is de formatieve functie: de uitkomsten bieden de leerkrachten en de leerlingen informatie over wat zij hebben geleerd, maar ook wat zij nog beter moeten leren om bij een goed eindresultaat uit te komen. Met didactische handvatten, adequate leermiddelen en een optimale leerhouding kunnen de leerlingen steeds verder komen in hun lerende ontwikkeling.

Nog niet alle scholen hebben een traditie van observatie en toetsing van het Fries. Sommige scholen laten de leerlingen alleen kijken naar programma's van de schooltelevisie en doen maar zo weinig aan Fries spreken, lezen en schrijven, dat er geen resultaten te melden zijn. Dat soort onderwijs zet geen zoden aan de dijk! Leerlingen en hun ouders willen natuurlijk meer. Observatie- en toetsinstrumenten maken duidelijk, dat alle taalvaardigheden van belang zijn voor het leren. Die taalvaardigheden zijn

voor alle talen als schoolvakken beschreven in het referentiekader Fries (rrF) op vijf niveaus en met een uitgewerkt systeem van 'ik kan'-beweringen. Daardoor kan de leerling zelf, maar ook de leerkracht en de school vrij nauwkeurig inschatten welk niveau de leerling heeft bereikt, in vergelijking met eerdere stadia van het leerproces én in vergelijking met andere leerlingen.

Vervolg op pagina 4

Ontwikkelingen op het gebied van de leermiddelen

De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in nieuwe leermiddelen en methoden. Een belangrijk onderdeel van de nieuwe methode-aanpak is het digitale taalleerplatform EduFrysk. Daarmee kunnen docenten en leerlingen met hulp van computers, tablets of digiborden met passende materialen werken: een mediatheek vol met mooie filmpjes, verhalen, liedjes, opdrachten en taalgames. Ook het evaluatiesysteem GRIP maakt onderdeel uit van het platform, waardoor het eenvoudig wordt om een passende evaluatie (bv. een toets of een observatie) in te zetten en de uitkomsten ervan te bewaren in een portfolio.

Vervolg van pagina 3

Dat geldt voor elke taal afzonderlijk, maar ook voor de drie doeltalen in onderlinge vergelijking: met behulp van het Europees Referentiekader voor Talen kunnen de niveaus van taalbeheersing in het Fries, Nederlands en Engels goed met elkaar vergeleken worden.

Taalportfolio

De leerlingen zijn verschillend qua taalachtergrond, in hun ontwikkeling, maar ook in leerhouding en taalsensibiliteit. Om de leerlingen recht te doen in al die verschillende aspecten is differentiatie in de didactiek en in de toetsing van belang. Immers: daardoor kan de individuele leerling het eigen leertraject in kaart krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een digitaal portfolio, met daarin niet alleen toetsresultaten, maar ook eigen ervaringen en reflectie daarop in de taalbiografie. In het taalportfolio en het leerlingvolgsysteem worden de resultaten van observaties en toetsing opgenomen. Dit biedt houvast voor de doorgaande leerlijn, zowel van de leerjaren in de eigen school, maar ook tijdens de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. Het kan worden gebruikt om de differentiatie beter vorm te geven.

Een goed doordacht en evenwichtig observatie- en toetsingssysteem draagt eraan bij, dat het Fries op school meer volwaardig meetelt als vak, als gebruikstaal en als doeltaal, gelijkwaardig aan het Engels en het Nederlands. Dat is immers het uiteindelijke doel van meertalig onderwijs, dat de leerlingen alle drie doeltalen soepel kunnen gebruiken, mondeling, schriftelijk én digitaal!

Alex Riemersma

Al die zaken zijn ontwikkeld in intensieve samenwerking met taalcoördinatoren, leerkrachten/docenten en schoolbesturen. Daarnaast heeft de Afûk bij de ontwikkeling van de methoden gebruik gemaakt van de expertise van de taal/onderwijsexperts van Cedin, NHL (m.n. de PABO's en de tweedegraads-lerarenopleidingen en de lectoraten 'Fries en Meertaligheid' en 'Taalgebruik en Leren'), SLO en de Fryske Akademy.

Spoar 8 voor het basisonderwijs

Spoar 8 is de nieuwe digitale methode Fries voor het basisonderwijs, die vanaf het schooljaar 2016-2017 beschikbaar is. Spoar 8 is de opvolger van Studio F. De '8' staat voor de 8 groepen in het basisonderwijs en 'Spoar' geeft aan dat er niet één route is om de Friese taal te leren, maar dat er een heleboel sporen zijn om van het A-niveau naar een B-niveau te komen.

Spoar 8 voor de onderbouw werkt thematisch, aansluitend bij de voormalige Studio F-thema's en bij de aanpak van andere bekende onderbouw-methoden (zoals Schatkist en Kleuterplein). Er zijn meer dan 50 thema's, zoals: de seizoenen, de verschillende feesten en het lichaam. In de vorm van lessuggesties wordt een groot aantal ideeën gegeven om met de leerlingen aan het Fries te werken. Deze zijn gekoppeld aan de taaldoelen van het referentiekader Fries (rrF). De methode geeft toegang tot meer dan 1000 verhaaltjes, liedjes, rijmpjes, prentenboeken en filmpjes.

Spoar 8 voor de midden- en bovenbouw werkt met de bekende thema's van de Studio F-methode, zoals: 'Feest', 'Natuur' en 'Techniek'. De methode is volledig digitaal te gebruiken, maar delen ervan kunnen ook eenvoudig geprint worden. In vier weken wordt een thema (bv. 'kermis') behandeld. Een 'vlogger' leidt het thema in met een vraag (bv. 'Hoe ziet een attractie er uit?') waar de leerlingen mee aan het werk kunnen. De leerlingen werken verder met het taalspel Meunstertún. Het is een educatieve game waar-

Vervolg op pagina 6

Vervolg van pagina 5

mee ze individueel en op hun eigen niveau werken aan spelling, woordenschat en grammatica. Docenten kunnen verder aansluiten op geschiedkundige, aardrijkskundige- en culturele thema's door te zoeken naar en gebruik te maken van het steeds groter wordende aantal digitale teksten, filmpjes, presentaties, games en interactieve oefeningen uit de mediatheek van *Spoar 8*. Er zijn al meer dan 3000 leermiddelen beschikbaar.

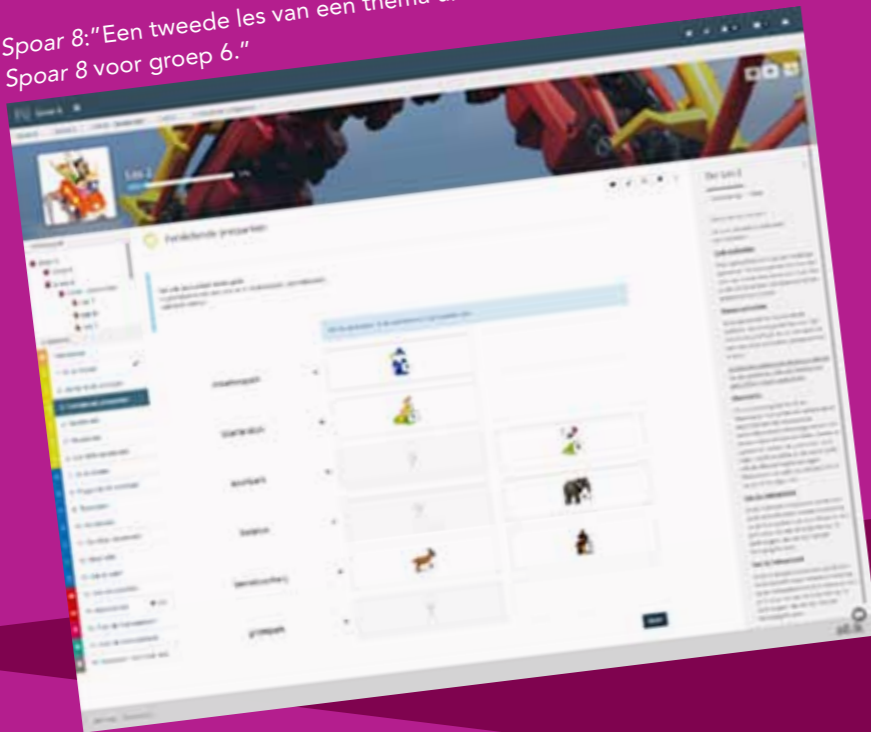
Searje 36 voor het voortgezet onderwijs

De laatste jaren is er intensief samengewerkt met de docenten Fries uit het voortgezet onderwijs en met educatieve partners van Afûk en Cedin. Op deze wijze

is de vernieuwde digitale methode *Searje 36* bedacht, ontwikkeld en geïmplementeerd. De methode bestaat uit lesmateriaal van de methode *Freemwurk*, het educatieve tijdschrift *LinKk*, de *Canon* van de Friese Geschiedenis, tv-programma's van Omrop Fryslân en educatieve games. Er is veel ruimte voor cultuur en tevens zijn de leesprojecten van *LêsNo* en de activiteiten bij *Sjong!* en het *FeRstival* toegevoegd. In het schooljaar 2015-2016 werden meer dan 3.000 licenties voor de eerste klassen van het voortgezet onderwijs afgenomen.

Wim de Boer

Spoar 8: "Een tweede les van een thema uit de methode Spoar 8 voor groep 6."

Serie 36: "De eerste les van het derde thema uit de methode Serie 36 voor het THV-niveau."

De formatieve functie van methode-gebonden toetsen bij Spoar 8 en Searje 36

De Afûk werkt samen met het onderwijsveld aan nieuwe digitale methoden, waarbij ook adaptieve educatieve games worden ingezet voor o.a. de taalverzorging. Tot nu toe waren er slechts beperkte middelen aanwezig voor het volgen van de taalontwikkeling die recht doen aan de complexe context van het Fries (Inspectierapport 'Tussen wens en werkelijkheid', 2010).

Van belang is dan ook dat er voldoende evaluatie-instrumenten beschikbaar komen, waarmee de docent passende keuzes kan maken vanuit de eigen onderwijsvisie en waarbij rekening wordt gehouden met de verscheidenheid in niveaus van de leerlingenpopulatie. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat evaluatie meer formatief ingezet moet kunnen worden, zodat docent en leerling meer grip krijgen op de taalontwikkeling, met speciale aandacht voor de verbeterpunten en de volgende stappen in het leerproces.

De Afûk heeft een aantal methodegebonden evaluatie-instrumenten ontwikkeld, zoals, luistervaardigheids- en tekstbegrip-toetsen; grammatica-, spelling- en woordenschattoetsen. Verder geeft de taalkaart de mogelijkheid om op verschillende momenten de beginsituatie en de taalhouding te registreren. Vernieuwend zijn de zelfevaluatie-instrumenten voor leerlingen. Deze evaluaties zijn oorspronkelijk door het APS ontwikkeld op basis van het Europees Referentiekader voor talen (ERK). De evaluaties gebruik van rubrics, en leerlingen kunnen activiteiten zoals presentaties en verslagen zelf beoordelen.

Het leerproces wordt steeds beter ondersteund met deze formatieve evaluaties. De feedback speelt hierbij een essentiële rol. De resultaten bieden informatie en inzichten over wat bereikt is. Dit biedt de leerlingen en de leerkrachten ook een blik op nieuw te verwerven kennis en vaardigheden die nog aangeleerd moeten worden.

Digitaal leerlingvolgsysteem

De digitale evaluatie-instrumenten bieden als voordeel voor de docenten tijdswinst boekt bij het nakijken en het

registreren van de resultaten. Voor leerlingen betekent het dat resultaten van de toetsen direct beschikbaar zijn en dat er direct feedback gegeven kan worden. Ook kunnen de evaluaties gekoppeld worden aan de doelen van het referentieram Fryske (rrF), waardoor de docent en de leerling meer inzicht krijgen in de taalontwikkeling.

De evaluaties en toetsen maken onderdeel uit van een leerlingvolgsysteem binnen het digitale platform *eduFrysk*. Voor de docent worden de resultaten van de methodetoetsen en andere vormen van evaluatie in één overzicht bijgehouden. Dit overzicht kan per klas en per leerling bekeken worden, en de docent kan precies zien wat een leerling gedaan heeft door de gemaakte toetsen of observaties te openen. Hij kan op basis van de evaluatie een reactie en eventueel een cijfer geven.

Door de leerlingen wordt gewerkt aan een digitaal portfolio. Een belangrijk instrument in het portfolio is het referentieram Fryske (rrF), waarbij de 'ik kan-beweringen' en de tekstvormen (genres) per taaldomein via een tabel beschikbaar zijn. Kenmerk van het portfolio is dat de leerling zelf eigenaar is en zelf bewijzen van het niveau en voortgang kan koppelen aan zijn portfolio. Zo kan een leerling een persoonlijke brief, die hij als opdracht geschreven heeft, koppelen aan de 'ik kan-bewering': "Kin ûnderfiningen en yndrukken beskriuwe" (Schrijven, B1). De figuur laat zien hoe een leerling op basis van een eigen gemaakte brief een zelfevaluatie met behulp van rubrics maakt. De brief en de zelfevaluatie kunnen toegevoegd worden aan het portfolio.

Wim de Boer

Observatie-instrumenten voor mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid

Taalkennistoetsen van GRIP: Frisiatoets

Mûnling oerlis – de groep (nivo RrF: B1)		
1. Sjenre-skaaimerken		
Oan begin fan it oerlis Wurdt it ûnderwerp net fêststeld	Underwerp wurdt fêststeld, mar Is net hiel dúdlik	Oan begjin fan it oerlis wurdt it ûnderwerp fêststeld
2.		
Learlingen reagearje net op inoarren ideeën	Learlingen reagearje soms op inoarren ideeën, mar litte ek kânsen lizze	Learlingen reagearje op inoarren ideeën (besprekke, oanfolje trochfreegje)

Een presentatie houden, een leerzaam gesprek voeren, overleggen, discussiëren, een brief schrijven. Dit zijn een paar voorbeelden van leeractiviteiten die met het gebruik van de nieuwe digitale methode *Spoar 8* en *Searje 36* regelmatig aan bod zullen komen. Leerlingen kunnen dus op school, in de eigen vertrouwde klas, oefenen met het gebruik van taal in bepaalde mondelinge en schriftelijke taalgenres. Regelmatig oefenen is nodig om het genre goed te beheersen. In het referinsjeramt Frysk (rrF) worden een aantal genres beschreven waarvan wordt verwacht dat kinderen daar aan het eind van de basisschool en het voortgezet onderwijs voldoende ervaring mee hebben gekregen. De observatie-instrumenten laten zien hoe een leerling zich ontwikkelt naar een volledige beheersing van een bepaald genre. Van ieder genre worden kenmerken beschreven die op een schaal gescoord kunnen worden, zodat zichtbaar is hoe ver de beheersing van het genre op de diverse onderdelen gevorderd is. Door deze zichtbaarheid krijgen zowel leerkracht als leerling GRIP op de ontwikkeling. Het geeft handvatten om met elkaar in gesprek te gaan over wat goed is en wat nog beter kan.

Welke observatie-instrumenten zijn er?

Er zijn observatielijsten voor alle groepen van het primair onderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Voor het gesprek (dialog): participatie in het fantasie-spel, interview, overleg, discussie.

Voor spreken (monoloog): navertellen (van een verhaal, met hulp van prenten), presentatie, betoog, instructie, boekbespreking.

Voor schrijven: verslag, brief met verzoek om informatie, instructie, recensie, nieuwsbericht en betoog.

Hoe kunnen de observatie-instrumenten gebruikt worden?

Het doel van deze instrumenten is de leerlingen te volgen door te observeren hoe zij bepaalde genres uitvoeren. De instrumenten helpen de leerkrachten om inzicht te krijgen in de ontwikkeling en om de leerlingen daarbij op een adequate manier te kunnen begeleiden. Een leerkracht, die met deze instrumenten aan de slag gaat, moet goed kunnen observeren. Zoiets vraagt aandacht en oefening. Daarnaast moet de leerkracht het Fries zelf ook goed beheersen! Er is voor scholen een korte cursus op maat om met elkaar met het observeren aan het werk te gaan en om te leren hoe een team zelf ook nieuwe observatie-instrumenten voor nieuwe genres kan maken. Voor meer informatie over deze cursus kan contact opgenomen worden met het Lectoraat Taalgebruik en Leren van de NHL (lectoraattaalgebruikenleren@nhl.nl).

Janke Singelsma, Albert Walsweer, Sjoeke Faasse, Maaïke Pulles

Aan het begin van een schooljaar is het voor een leerkracht of leraar handig om te weten hoeveel een leerling al weet van het Fries. Nadat de leerling één van de verschillende varianten van de Frisiatoets gedaan heeft, komt daaruit een aanwijzing van het taalkennisniveau volgens het referinsjeramt Frysk (rrF): het startniveau van de leerling. Ook kan aan het einde van het jaar met diezelfde toets worden bekeken of er vooruitgang in dat niveau zit. Door deze informatie in het leerlingvolgsysteem op te nemen wordt het leerproces zichtbaarder voor zowel de leraar als de leerling. Er zijn drie varianten van de Frisiatoets, passend bij drie doelgroepen, oplopend in taalkennisniveau: Voor-, Basis- en Na-Frisiatoets.

In onderstaande tabel wordt een indruk gegeven van de taalkennisitems die bij een bepaald niveau horen.

ERK/rrF-niveau	Aanduidingen van de taalkennis
A1	Telwoorden, vraagwoorden, kleuren, persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden, primaire aanduidingen zoals kloktijden, eenvoudige en frequente (vormen van) werkwoorden. Voorbeelden: <i>sân, wêr, read, dyn keamer, it is healwei twaen.</i>
A2	Modaal hulpwerkwoord met infinitief, onregelmatige werkwoorden, tijdsaanduidingen, eenvoudige verkleinwoorden, frequent spreektaalidoom, regelmatige meervoudsvorming. Voorbeelden: <i>Wy sille ite, ik ha fongen, moarn, hy hat it oan tiid.</i>
B1	Frequent schrijftaal-idoom, volgorde van twee werkwoorden aan het eind van de zin en minder frequente werkwoordconstructies. Voorbeelden: <i>Tenei moat it better, Hoe hast dat no dwaan kinnen?</i>
B2	Frequente schrijftaalwoorden en uitdrukkingen, gebruik van de <i>n</i> -vorm van de werkwoorden, zelfstandig gebruik van het bezittelijk voornaamwoord, onregelmatige verkleinwoorden en meervouden, groene werkwoordvolgordes en <i>gean-/bliuwe-</i> en <i>komme-</i> constructies, gesplitst gebruik van voorzetsels. Voorbeelden: <i>Nei alle gedachten, Hy hie it dwaan kinne moatten, It jonkje gie der hinne om te boartsjen, Fan twa oere ôf.</i>
C1	Technische termen en ander specifiek laagfrequent schrijftaalgebruik, verleden tijd en voltooid deelwoorden van de onregelmatige werkwoorden. Voorbeelden: <i>Hy stiet noed foar de bern, Sy kin it der mei lykfine, Jo preaunen it druvesop.</i>
C2	Zeer specifiek academisch en literair taalgebruik. Voorbeelden: <i>It skipke op it skolperige wiet, De pylgers wiene nei it fersleine lân tein.</i>

Voor-Frisiatoets: voor groep 5-6 en klas 1-2 vmbo bb/bk

De Voor-Frisiatoets meet de allereerste stapjes op het Friese taalpad. Het is daarom een korte toets van maar 25 vragen. De Basis-Frisiatoets is te lang en te moeilijk voor leerlingen die pas aan het begin van het leren van het (geschreven) Fries staan. De Voor-Frisiatoets is bedoeld voor groep 5 en 6 en dan vooral de niet-Friestalige leerlingen. Ook voor de leerlingen in de basisvorming van vmbo bb/bk is het een geschikt meetinstrument.

De stap van niets naar A1 op taalkennisniveau is voor de beginnende leerling vrij groot. Daarom is de eerste trede in tweeën gesplitst: A1.1 en A1.2. Met de 25 meerkeuzevragen kunnen de twee sub-niveaus en het A2-niveau daarboven aangeduid worden. Zelfs het kleinste beetje taalkennis kan in kaart gebracht worden. De toets is beschikbaar in de digitale programma's van *Spoar 8* en *Searje 36*.

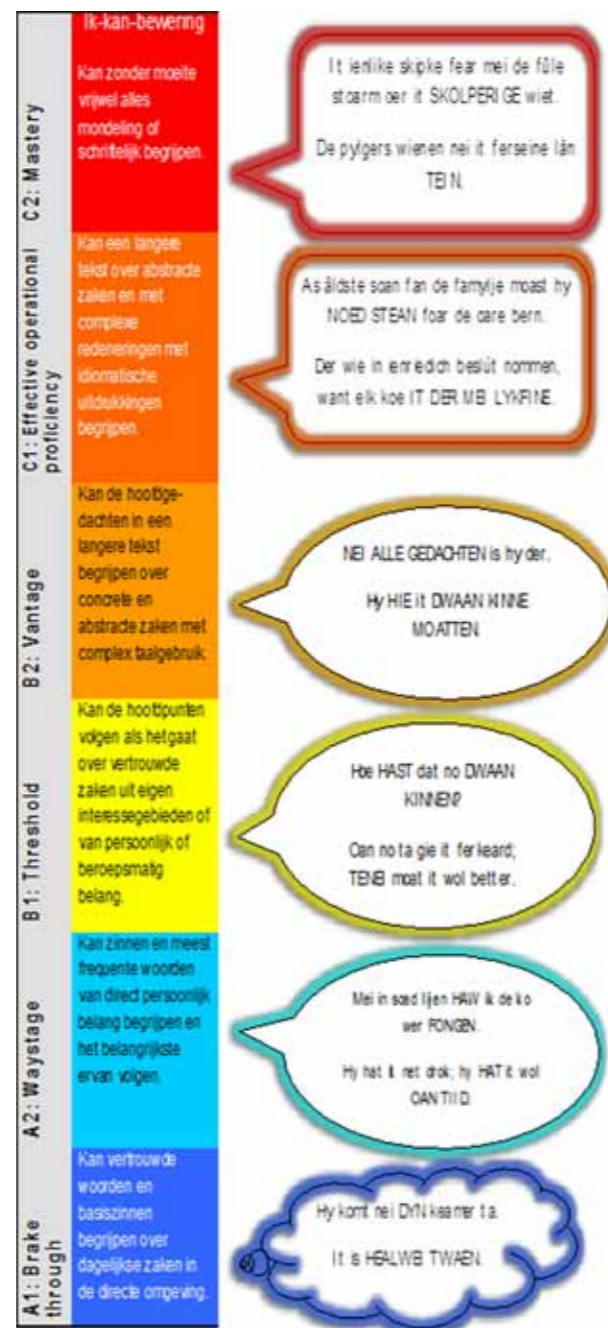
Basis-Frisiatoets: voor groep 7-8, basisvorming en 3-4 vmbo TG

De Basis-Frisiatoets is bedoeld om na te gaan wat het taalkennisniveau van leerlingen is aan het einde van het basisonderwijs of de basisvorming van het voortgezet onderwijs. Ook kan de mogelijke vooruitgang met de nul- en een vervolgmeting uitgevoerd worden. Hierbij gaat het om een toets met 60 meerkeuzevragen die de kennis van de leerlingen indeelt op A1-, A2-, B1- en B1+ niveau. De items lopen gestaag op van de makkelijkste telwoorden tot aan de wat moeilijkere en ingewikkeldere werkwoordvolgordes. De toets is beschikbaar in de digitale programma's van *Spoar 8* en *Searje 36*.

Na-Frisiatoets: voor 2de fase voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs

De Na-Frisiatoets beoogt de hogere taalkennisniveaus van leerlingen/studenten te meten, oorspronkelijk uitgedrukt in de drie hoogste niveaus van het Europees referentiekader (ERK): B2, C1 en C2. De 32 meerkeuzevragen zijn volgens de twee hoogste niveaus van het referentiekader Fries ingedeeld: B2 en C1. De indeling in vijf deelniveaus is gestuurd door de onderling te verwachten verschillen in taalkennisniveau tussen 4 havo, 4 vwo, 5 havo, 5 vwo, 6 vwo, studenten op een hogeschool en universiteit en de professionals die elke dag op academisch niveau met het Fries werken. Dit ziet er als volgt uit: B2.0 (kandidaat heeft geen B2-niveau), B2.1 (is onderweg naar B2-niveau), B2.2 (heeft B2-niveau bereikt), C1-niveau (heeft B1-niveau bereikt) en C1+ (heeft meer dan C1-niveau). C1+ komt in deze toets in plaats van het C2-niveau op grond van de verschillen tussen de moeilijkste en net wat minder moeilijke items. Het C2-niveau is namelijk voor de te onderzoeken leerders op scholen en opleidingen niet reëel. De Na-Frisiatoets is beschikbaar in *Searje 36*.

Reitze Jonkman

Leesbegrip Fries: toetsen begrijpend lezen

Lezen is een belangrijke vaardigheid. Begrijpend lezen zegt een heleboel over de beheersing van taal. Lezen komt als vaardigheid veel voor in de maatschappij, en is een belangrijke bezigheid voor het opbouwen van woordenschat in context. Ook voor tweedetaal-leerders (met bijv. Nederlands als moedertaal) is begrijpend lezen een goed te toetsen vaardigheid. Kinderen die het lastig vinden om het te spreken of te schrijven, kunnen met een lêsbegrypstoets wel laten zien dat ze met de taal overweg kunnen. Met de serie volgttoetsen Lêsbegryp Frysk kunnen leerlingen en leerkrachten de groei van de Friese leesontwikkeling door de jaren heen inzichtelijk maken en volgen.

Digitaal

De toetsen Lêsbegryp Frysk zijn allemaal volledig digitaal. Dit heeft het voordeel dat de resultaten direct inzichtelijk zijn na het maken van de toets. Leerlingen willen graag weten hoe goed ze het hebben gemaakt. Bovendien hoeft de leerkracht niet zelf na te kijken, want daar zorgt de computer voor! De toetsen worden aangeboden via het digitale platform eduFrysk (*Spoar 8* en *Searje 36*). Daardoor worden de resultaten gelijk beschikbaar gemaakt in het GRIP-leerlingvolgysteem in eduFrysk.

Teksten: 3 genres

Elke toets bestaat uit drie teksten. Deze drie teksten volgen een vast patroon van genres. Er zit in een toets altijd één informatie-, één fictie-, en één 'persoonlijke' tekst. Bij een persoonlijke tekst moet men denken aan een interview of een column. Met deze drie genres wordt een zo representatief mogelijke selectie Friese teksten aan de leerling aangeboden. Om deze teksten representatief te houden wordt gebruik gemaakt van authentieke teksten, teksten die de leerling zelf ook zou kunnen tegenkomen.

De volgttoetsen: groep 5, 6, 7, 8 en klas 1

Na het lezen van een tekst wordt aan de leerling een aantal vragen gesteld. Het aantal vragen per tekst ligt meestal rond de 10. In de lagere groepen worden over het algemeen wat minder vragen gesteld, en in de hogere groepen/klassen wat meer. Een toets duurt ongeveer 45 minuten. Vanaf groep 5 is er voor elk jaar een aparte toets: voor groep 5, groep 6, groep 7, groep 8 en voor klas 1-vmbo en klas 1-havo/vwo. De toets wordt één keer per jaar afgenomen in mei.

Tweetalige vragen

Om er zeker van te zijn dat de toets ook echt leesbegrip meet, en geen vraagbegrip, stellen wij de vragen in het Fries én het Nederlands. Met behulp van de digitale techniek bieden wij de vraag zo aan dat de Nederlandse vertaling wel beschikbaar is, maar de Friese vraag het eerst in het zicht valt.

Normering

Om een goed beeld te kunnen geven van de ontwikkeling van leerlingen in het Fries, is gekozen voor scholen die actief met het Fries bezig zijn. Voor het voortgezet onderwijs zijn de toetsen genormeerd onder scholen die meedoen met *Searje 36*. Voor het basisonderwijs zijn de toetsen Lêsbegryp Frysk genormeerd onder Friestalige en Nederlandstalige leerlingen van basisscholen uit het 3TS-netwerk (netwerk drietalige basisscholen) in Fryslân. Zowel 3TS-gecertificeerde scholen als startvariant-scholen (scholen in het traject voor een 3TS-certificaat) hebben meegedaan in het normeringsonderzoek. De scholen die hebben meegedaan komen voornamelijk uit niet-stedelijke gebieden. De leerlingen van de scholen die hebben meegedaan, vormen de referentiegroep voor de toets. De normscores zijn hierop gebaseerd.

Scores

De toetsen Lêsbegryp Frysk zijn summatieve toetsen. Ze laten zien waar de leerling staat in vergelijking met andere leerlingen in Fryslân uit de referentiegroep. Uit de toets komen drie scores: het percentage goede antwoorden, een normeringspercentiel, en een rrf-score. Hiermee wordt de score inzichtelijk gemaakt.

Jurjen Kingma

Implementatie GRIP

Het evaluatiesysteem voor Frysk, *GRIP*, is klaar! Vanaf het schooljaar 2016-2017 kunnen alle basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs in Fryslân de evaluatie-instrumenten gaan gebruiken. De adviseurs van Cedin kunnen scholen ondersteunen bij het implementeren van *GRIP*, indien gewenst gekoppeld aan het gebruik van het lesmateriaal *Spoar 8* voor het basisonderwijs en *Searje 36* voor het voortgezet onderwijs. In de begeleiding staat het verstrekken van informatie, gefundeerde keuzes maken en concreet oefenen centraal. Scholen hoeven niet alle toetsen uit *GRIP* te gebruiken.

Op basis van kennis over de evaluatie-instrumenten van *GRIP*, kiest elke school zelf welke evaluatie-instrumenten zij wil inzetten om de taalontwikkeling Frysk in beeld te brengen en te volgen. Als de instrumenten zijn gebruikt, kunnen de scholen de scores van de evaluatie-instrumenten gebruiken om het lesaanbod Frysk optimaal af te stemmen op de leerlingen. Cedin begeleidt scholen bij het analyseren van de scores en het vertalen ervan naar de lessen en geeft workshops over het nieuwe lesmateriaal *Spoar8*.

Zelf kiezen voor de vorm van begeleiding!

Om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de begeleidingsbehoefte van de scholen en leerkrachten, organiseert Cedin zowel regionale- als schoolspecifieke bijeenkomsten. In de regionale bijeenkomsten, die bedoeld zijn voor taalcoördinatoren, ib-ers en leerkrachten uit het PO en docenten Frysk in het VO, staat informeren en het opdoen van kennis en ervaring centraal. De inhoud van de regiobijeenkomsten ziet er als volgt uit:

Bijeenkomst 1 (PO):

Wat is *GRIP*? Wat is *Spoar 8*? (Informatieve bijeenkomst)

Bijeenkomst 2 (PO):

Lessen maken met *Spoar 8* (Knoppencursus)

Bijeenkomst 3 (PO en VO):

Evalueren met *GRIP* (Knoppencursus)

Bijeenkomst 4 (PO en VO):

Analyseren met *GRIP* (Systematisch de resultaten bekijken, Wat betekenen de resultaten?, Hoe vertaal ik dit naar mijn aanbod?)

Als de school zowel *GRIP* als het nieuwe lesmateriaal schoolbreed wil invoeren, kan ook een traject-op-maat aangeboden worden. Dit kan er bijvoorbeeld als volgt uitzien:

Bijeenkomst 1. Visie en ambities vertalen in plannen (bij start gebruik): In deze bijeenkomst staat de vraag centraal hoe de school gebruik wil maken van *Spoar 8* en/of *GRIP*. Vanuit visie en ambities van de school, ook in relatie tot het stimuleringsbeleid van de provincie in het kader van het 'Taalplan Frysk', maakt de school samen met de adviseur plannen voor de implementatie. De school bedenkt zelf op welke manier hij het beste ondersteund kan worden bij de implementatie. De afspraken worden vastgelegd, o.a. in de toetskalender.

Bijeenkomst 2. Reflecteren op implementatie (na aantal weken): In deze bijeenkomst reflecteert het team op de implementatie van *GRIP* en/of *Spoar 8* aan de hand van de in eerste bijeenkomst geformuleerde afspraken. De bedoeling is om ervaringen en kennis te delen. Daarnaast wordt geoefend met het stellen van doelen voor elke groep.

Bijeenkomst 3. Ontwikkelingsgericht werken: Ook deze bijeenkomst start met het reflecteren op de implementatie van *GRIP* en/of *Spoar 8* tot nu toe. Daarna wordt aandacht besteed aan het analyseren van de resultaten van de toetsen en de vertaling van deze resultaten naar lesaanbod.

Dorien Hamstra en Bernadet de Jager

evaluatiesysteemfrysk